

Felelet dr. Fabó Bertalan válaszára.

Mi hát a kritikai szigor?

— Ha nem is képesség, legalább akarat
szolgálni az izlést és tudományt.

Mi a kritikai kimételettség?

— A személyes indokok megvetése.

(Gyulai Pál: Kritikai dolgozatok. 43. l.)

Figyelmesen végig olvastam dr. Fabó Bertalannak bírálatomra írt választ s őszintén megvallom, hogy nagy megnyugtatómra szolgált. Ha talán voltak, a kik bírálatom iránt akár tudományos, akár érzelmi tekinteteből valamelyes aggodalmat tápláltak, e válasz után bizonyára minden kétségük szétoszlott. És a kik nem olvasták a megbírált művet, e válaszból megismerkedhetnek szinte mindazon hibákkal és hiányokkal, melyeket bírálatomban szóvá tettem s így mindenki maga megítélheti, mennyire volt bírálatom jogos és igazságos.

De a mi súlyosabb, kitűnik e válaszból inkább, mint magából a műből, hogy dr. Fabó Bertalant tudományos munkásságában olyan erkölcs vezetői, a mely semmi különösebb kimételetet vagy elnézést, a minőt a maga számára követelni akar, nem érdemel.

Minden megszorult és *más* érvekkel nem rendelkező szerző műve bírálóját rosszakarattal, epésséggel vádolja s a bírálatot igazságtalannak, terméketlennak hirdeti. Így tesz Fabó is. De ez a fogás már annyira el van koptatva, hogy széles Magyarországon senki sincs, a ki ezeknek a szólásoknak felülne s ezeket az állításokat minden bizonyítás nélkül elhinné.

Én dr. Fabó Bertalan személye iránt soha sem voltam rosszakarattal, sőt tudományos működésében is, a mennyire tudtam és a mennyire hozzám fordult, szívesen segítettem. Kell-e erre több bizonyíték, minthogy vele a magyar zene tudományos kérdéseiről leveleztem, őt a Kájoni-kodex holtétéről felvilágosítottam és e kódexből könyve számára adalékokat küldtem.

Ha tehát bírálatom szigorú, sőt kemény, annak semmi másban nem kell keresni az okát, csupán magában a műben, a mely felületesen és lelkiismeretlenül járt el a magyar zene és magyar népdal tudományos kérdései körül s ezzel hírbe hozta a magyar zenetudományt. Bírálatoma keménynyé nem az indulat s nem is a szavak tették, hanem maguk a

tények, a botlások, melyekért a felelősség s így a vád is nem engem, hanem szerzőt illeti.

Hogy pedig bírálatom mennyire termékeny vagy terméketlen, annak megítélését dr. Fabó Bertalan bízta másra! Ő, mint érdekelt fél, ebben eljárni nem illetékes. Én is, ha ezt kezdeném fejtegetni, abba az izléstelenségbe esném, melybe jó magát most is válaszában annyiszor megforgatja, mikor magának és művének előnyös oldalait tartózkodás nélkül mutogatja, áldozásait és fáradozásait emlegeti s azokat, a kik művét megdicsérték, érthetően pártfogásába fogadja és védelmében részelteti.

Ezek az érzelmi és erkölcsi mozzanatok a válaszban nagy helyet foglalnak ugyan el, de őket több figyelemre méltatni igazán nem érdemes. Legfennebb még csak arra térek ki, hogy t. i. én leveleimben szerzőt hét kötet írására „csábítottam“, ő egyet írt s ime, mégis fejére czítalom Kallimachos mondását: nagy könyv, nagy gonosz.

Való igaz, hogy én, a mint mindjárt bírálatom elején jelezni kívántam, szerzőt műve megírására biztattam. Ez is bizonyíték lehet, hogy bírálatomban nem vezetett semmiféle rosszakarat. De ugyanott azt is egészen őszintén, egyenesen megírtam, hogy mikor az *egész* művet a maga teljes tudománytalanságában magam előtt láttam, buzdító szereplésemet és minden serkentő tevékenységemet igaz szívemből megbántam. Most sem mondhatok mást, csak azt, hogy *maga a tárgy* hét kötetet is megérdemel; de kénytelen vagyok mindjárt hozzátenni, hogy nem *ilyen* köteteket értettem, a minőt szerző előállított. Ebből ez az egy is igen sok.

Ahhoz sincs semmi közöm, hogy szerző művének második magyar és német nyelvű kiadását készíti s mihelyt akarja, kiadót is kap rá. A dolog lényege ugyanis mégis csak az lesz, hogy ha a második kiadás is azzal a felfogással, módszerrel és tudományos erkölcsessel készül, mint az első, akkor annak is csak annyi köze fog lenni a zenetudományhoz és általában a komoly tudományhoz, mint az elsőnek.

Ezt annál könnyebb megjósolni, mert jóllehet magát tanulni szerető, tanulékony embernek mondja, vallomása szerint bírálatomból éppen semmit sem tanult. Elismeri ugyan munkájáról, hogy lehetnek benne hiányok, de egyetlen-egyét se tart szükségesnek bírálatom után kiigazítani.

Hát ez is az ő dolga. Kétségtelen azonban, hogy erre a magatartásra őt sem megírt műve, annál kevésbbé bírálatomra írt jelen válasza fel nem jogosítja.

Én ugyanis, mint maga szerző is érzékenyen panaszolja, a mű ellen számos és kemény kifogást tettem. Ezek javarészét, éppen a legsúlyosabbakat, nagy okosan elhallgatja és egyszerűen fel sem említi válaszában. Nincs egy szó is például az erőszakos párhuzamokról, melyeket a dalcsiraelmélet mutatványaképpen felhoztam: a középkori magyar és tót népdalok viszonyáról, a Rákóczi- és Kossúth-nóta eredetéről. Hallatlanná

teszi mindama botlásokat, melyeket a Vietorisz- és Kájoni-kódexek megfejtésénél a betük olvasásában, a különböző nyolczadok fel nem ismerésével és a kétféle hangjegyírás összezavarásával elkövetett, — jóllehet ezek mutatják, hogy dr. Fabó Bertalan e régi hangjegyírásban teljesen járatlan. Nagy óvatosan elkerüli, hogyan igazította ő meg erőszakosan a Vietorisz-kódex elejére vetett útasítást és mélyen hallgat arról az *egy* magyar skáláról is, melyből ő a *másikat* választotta, mint szerinte helyesebbet. Nem szól arról se semmit, a mit a magyar népdal elméletéről, műfaji sajátosságairól és felosztásairól kifejtettem, jóllehet ezen fordul meg az ő művének teljes értéktelensége, mert könyvét éppen az e körül támadt fogalomzavar teszi egészen használhatatlanná. De nem tudjuk meg válaszából azt sem: látta-e hát ő a *Kájoni-kódexet* és *Travnyik-e a Káka tövén költ a rucza szerzője*?

Vajjon mindezek érintetlenül maradnak a második magyar és német kiadásban is?

Ezekre a felsorolt tételre, bár könyvének s így az én bírálatomnak is legnevezetesebb pontjai, egyetlen egy védekezése van: az elhallgatás. Ez a módszeres eljárás a tudományos világban meglehetősen szokatlan ugyan, de a magyar zenetudományban, sajnos, nem egészen ismeretlen. Ki van próbálva az a módszer is, melyet a továbbiakban, a szóvá tett s szerinte „vitás kérdések“-ben alkalmaz.

Abból áll ez a módszer, hogy — mint könyvében is lépten-nyomon láthatjuk — a dolgok lényegét és a kérdések kényes pontjait óvatosan kerüli; az elhallgatott főbenjáró kérdések árnyékából azonban fel-felkap egy-egy szilánkot s azt fújja, nagy apparátussal munkálja, mintha azon fordulna meg az egész; védekezik, a miben senki sem támadta; czáfolja, a mit senki sem állított s közben — a mi megszorult szerzőknél annyira közönséges és nem is vehető túlságosan zokon — egyes kisebb ferdítések, lódtításoktól sem írtózik.

Legnagyobb szeretettel azonban olyan kérdéseket vet fel, a melyeket én bírálatomban, mint szorosabban oda nem tartozókat, csak futólag, egy-egy közbevetett mondatban érintettem, vagy a melyeket magam is problematikusoknak jeleztem. Ezekre a feleletet sem én nem tudom, sem dr. Fabó Bertalan s így szépen lehet róluk vitatkozni. És ezekkel jól el lehet terelni az olvasók figyelmét a szóban forgó dolog lényegéről, kivált ha sűrűn közbe tüzködjük, oda is, a hova tenni sem erkölcsi, sem tudományos jogunk nem volna, hogy t. i. a munkánkra írt bírálat rosszakaratú és igazságtalan.

A válasz címe azonban („Vitás kérdések“ stb.) még így is tárgytalan. Azok a kérdések ugyanis, melyek ott szóba kerülnek, legeslegnagyobb részükben egyáltalában nem vitások. Mindenki, akár ért a zenéhez, akár nem, ítéletet mondhat ezekben a kérdésekben; s mikor szerző

azokat mégis vitatja s mikor helytelen felfogásához egyszerűen csak makacsul ragaszkodik, ezzel bírálatomnak ad igazat, mert elárúlja, hogy sem a tudományos módszerhez, sem a tudományos gondolkodáshoz nincs meg a kellő fokú érzékenysége.

Követeli például, hogy műveiben a nagy költőket ezután is szabadon idézhesse, mert abban az előkelő társaságban, melybe ezen a réven jutott, igen jól érzi magát. Mintha én kifogásoltam volna *egyáltalában minden* költőtől vett idézetet s kétségbe vontam volna a költői és művészi intuíció jelentőségét! Az én egy mondatomnak, melyre hosszasan válaszol, csak annyi az értelme, hogy különbséget kell tenni a zenei tudományos mű és zenei novella vagy zenei regény között, a minőket külföldön már régóta, nálunk pedig újabban Gárdonyi, Herczeg és főleg Eötvös Károly irogatnak. Mivel ismerem a magam emberét, nehogy ismét a lényeg helyébe oldalúton egyéb kerüljön, megmondom, hogy én a zenei novellák és regények jelentőségét egyáltalában nem kicsinylem; sőt sok tekintetben tanulságosaknak tartom. De a különbségtételt, éppen a Fabóéhoz hasonló kritikátlanul készült művekre való tekintettel, újra és újra hangsúlyozom.

A rokon népek zenéjével kapcsolatban csak azzal tud védekezni, hogy volt neki egynél több baskir dallama is a Rybakoff gyűjtéséből, sőt voltak csuvasz, kazáni tatár és török adalékai is, hanem elhagyta azokat, nehogy a mű igen terjedelmes és költséges legyen. Ha ez igaz, csupán újabb bizonyíték, hogy szerzőnek nincs semmi érzéke a dolgok értékeléséhez. Könyve ugyanis tele van egészen henye közlésekkel: értéktelen nyugtákkal, már megjelent kótaczímlapokkal, semmit sem mondó latin himnusz-dallamokkal, könnyen hozzáférhető adalékokkal, melyek a szövegben sokszor említve sincsenek. Sőt van kóta-példa (pl. 154. és 175. l.), a mely szóról-szóra kétszer is le van nyomtatva a könyvben. Ezek mind belefértek, csak éppen a magyar zene eredetét bizonyító baskir, csuvasz, kazáni tatár stb. példák szorultak ki belőle; s a mint feltüntetni szeretné, ezért volt ő kénytelen bizonyíték nélkül állítani. De ha mind ez igaz volna is: vajjon köteles-e a bíráló ahoz igazodni, amit szerző elhagyott? És nem kénytelen-e azt nézni, a mit magában a könyvben talál?!

Igen-igen furcsa eljárás az is, mikor a khalymik dallam ügyében engem a közlőhöz útasít, hogy ha gyanúm van, igazítsam el vele. Mintha bizony a forrás-tanulmány és forrás-kritika a bíráló feladata volna és nem a szerzőé! Én a hivatkozott dallamot úgy ritmusában, mint dallamában nemcsak magyarosnak, de egészen magyarnak látom. Mivel magában az értekezésben, melynek függelékeül megjelent e dallam, nincs egyetlen szó is arról: ki által, mikor, hol, hogyan történt e dallam átírása, kérdésbe tettem, vajjon nem a hangjegyre tétel alkalmával lett-e ez a dallam ennyire magyar? Ehhez a kételkedéshez mindenkinek joga van; sőt ezeket a kétséges körülményeket a tudományos világ törvénye szerint már előzőleg

el kell igazítania annak, a ki ezzel az adalékkal tudományosan élni akar. És ha Fabó ezt a feladatot el nem végezvén, rám, bírálóra hárítja, tanúságot tesz magáról, hogy tudományos gondolkozása nem csak fogyatékos, hanem egyszerűen éretlen.

Bár a magyar zene eredetéről szóló véleménye Fabónak az ősi nyolczas versformán fordul meg, a mely elmélet lehetetlenségét értékén túl is részletesen kimutattam, erre nézve alig van pár sora. S ebben is csak annyi, hogy sem én, sem Gábor Ignác nem tudtuk őt elmélete helytelenségéről meggyőzni; ellenben „fényes elégtétel“ szolgáltatott neki Kodály. Arról azonban mélységesen hallgat, hogy miben áll ez a „fényes elégtétel“ s így nekem sincs mit hozzá szólanom.

Már többet szól arról, hogy a szöveg ritmusából lehet-e a dallamra következtetni? De erre nézve is egyetlen érve van csak, az az Osváth Jánostól vett idézet, amely azonban nem is szól mellette, mikor azt mondja, hogy *kétes esetekben csakis a szöveg ritmikus szerkezete lehet irányadó*. Mert ez ugyancsak igaz: a hol nincs egyéb, ott az az irányadó, a mi van. A szóban forgó kérdés azonban nem ilyen s az Osváth idézetének aláhúzása csupán el akarja terelni a figyelmet a tárgyról. Ugyanis itt szó sincs semmi kétes esetről, hanem arról, hogy egy ugyanazon szövegnek több különböző, sőt homlokegyenest ellenkező ritmusú dallama van. Abból tehát, hogy az ősi nyolczast *szövegileg* több nép költészetében megtaláljuk, egyáltalában nem következik, hogy azoknak a népeknek *zenéjük* is rokon, vagy hogy éppen egy eredetű. Erről van ott szó s ehhez Fabónak nincs semmi szava.

Védekezik, sőt dicsekedik azzal is, hogy könyvében a világon mindenről szó esik. Az ebből támadt fogalom-zavart és rendszertelenséget nem is állítja, mert „egyik fiatal, de neves zenekritikusunk arra azt mondta, hogy ez a legdicséretesebb hiba, a mi a műben elképzelhető.“ Én e kérdés felett sem Fabóval, annál kevésbbé azzal a fiatal, de neves zenekritikussal vetélkedni nem kívánok, hanem meghagyom szerzőt a maga gyönyörködésében: legyen az ő kedve szerint, ha ő többre becsüli a rendtelenséget a rendnél s a homályt a világosságnál. Csak éppen azt jegyzem meg, hogy itt sem egészen arról van szó, a miről Fabó beszél. Én ugyanis egyetlen rosszaló szót sem ejtettem arról, hogy a „történelmi és társadalmi háttért“, megrajzolni próbálta; erre nézve tehát felesleges volt védekezni.

Teljesen levegőből vett állítás, hogy „a verses levelek épp oly gyakran kaptak dallamot, mint más népdalok.“ Erre nézve egyetlen halvány bizonyítékot sem mutat fel Fabó, sem a középkorból, sem a kurucz korból, sem az elmúlt másfél századból. Ilyen gyökérnélküli állítás az is, hogy az a körmöczbányai virágének táncznóta. A hová hivatkozik (Beöthy: Képes irodalomtörténet: A népköltészet és gyűjtői) ott ugyan sem erre, sem az előbbi állításra egyetlen bizonyíték sincs. Közben pedig elárulja, hogy

azokról a vitákról és szóelemzésekről, melyek e szöveg első szava fölött (supra, sutra, zsúpra) folytak, soha egy szót sem hallott.

Újabb bizonyíték gondolkozásának tudománytalansága mellett, mikor azzal védekezik, hogy az 1510-iki adalékot látta, sőt le is fényképezette, könyvében azonban mégsem ezt, *az eredetit* közölte, hanem a Csiky János *másolatát*, a ki az eredetin *változtatott*. Csiky legalább beismerte a változtatást, Fabó ellenben elhallgatja s így könyvével a közönséget egyszerűen félrevezeti. Nem egyéb félrevezetésnél az is, mikor e dallammal kapcsolatban erősködik, hogy ő a gyermekdalt is népdalnak, sőt egyik legbecsesebb fajtájának tartja. Az ellenkezőt én ugyanis sehol sem állítottam, sőt bírálatom elején, a hol arról van szó, hogy Fabó a népdal különböző válfajai közt nem tett különbséget, éppen a gyermek-dalt említtem legelőször, mint a népdal egyik fajtáját. A „mindennemű bel- és külföldi folkloristák“-ra való hivatkozás tehát egyszerűen szemfényvesztés.

Hosszan szól a Szent Gellért legenda közismert helyéről, de az egésznek az a lényege, hogy neki ebben is fényes elégtételt adott Osváth János, és ha nem vagyok vele megelégedve, igazítsam ezt az ügyet én el, mert szívdobogva tőlem várja a két magyar haza. Ebben az éretlenségben még az ér a legtöbbet, hogy Fabó letagadja a maga erre vonatkozó elméletét, jöllehet könyve 48-ik lapján fekete betűkkel olvasható s bírálatomban is kuriózumképpen idézve van.

Szerzőnek a dalcsira-elmélet védelmére nem szándéka sok szót vesztegetni; megelégszik *Brandsch* egy kis értekezésére való pusztá hivatkozással. Elég kár, mert a hiba tulajdonképpen nem magában az elméletben van, hanem abban a minden kritika nélküli alkalmazásban, melylyel Fabó használta. És e tekintetben nagy különbség van a Fabó meg a Brandsch tudománya között.

Az egyházi hatást illetőleg is térszüke miatt korlátozza magát. Ennyit is azonban csak úgy tud kihozni, hogy bírálatomnak egy mondatát az összefüggésből kiragadja s értelmét elferdíti. Az előtte és utána lévő mondatok világosan mutatják, hogy én arról szólok: énekelt-e a nép magyar nyelvű énekeket a *templomban*, tehát a *kultus keretében*, vagyis a latin himnuszokkal együtt voltak-e *magyar egyházi népénekek* a reformáció előtt, vagy nem voltak? Hogy reformáció előtti magyar nyelvű énekről tudok, azt Fabó bírálatomból is láthatja, hiszen hivatkozom ilyen énekekre. Azok a citátumok tehát teljesen feleslegesek. Azt sem tudom, mit akart azzal „a tér szüke miatt“ hosszasan feltálat Colbert-adomával. Ha azt akarja mondani, hogy bírálatomban felekezeti szempont vezetett, ez is, mint a dalcsira-elmélettel kapcsolatban emlegetett eretnecség, (hogy t. i. neki eretnek híre van) nem egyéb pusztá rémlátásnál.

Tinódiról adhatott volna — azt mondja — újat is, de nem adott; majd talán a második kiadásban adni fog. Balassát egészen idegenessé tettem stb.

Ezek mind olyan beszédek, a mire kár a szót vesztegetni.

Hamar áteshetünk azon is, a mi mondani valója a Vietorisz és Kájoni kódexek megfajlásáról van. Mert bár könyvének ez a legnagyobb botránya, az én összes kifogásaimat egyszerűen elhallgatja, csak éppen azt a teljesen tudománytalan felfogását vitatja, hogy neki joga volt az adalékok önkényes simításához és változtatásához. Minden komoly ember belátja, hogy Fabó fogalomzavarban van, mert összezavarja a tudományos és művészi szempontokat. De ezen felül határozottan rosszakaratú ferdítést is találunk itt az ő részéről, a mivel ki akar bújni a tudatlanság szégyene alól. Itt ugyanis nem arról van szó, a miről az ő példái szólnak, hogy t. i. *művészi czélból* lehet simítani, szebbé tenni a régi zenei adalékokat, hanem egyszerűen arról, hogy Fabó nem ismerte a Vietorisz és Kájoni kódexek hangjegyzírását, nem tudta, hogy az egy csoportba írt betűk egy ütemet tesznek, és össze-vissza forgatta őket. Ez tehát nem a P. Horváth Ádám esete, a hol semmi ütemjelzés sem lévén, a közlő kénytelen maga valamilyet megállapítani; hanem az az eset, hogy a kódexek hangjegyzírása szerint minden dallamnak meg van a maga határozott ütemjelzése s mikor Fabó azokat elsimította, ezzel az adalékokat egyszerűen meghamisította. És most azt akarná a világgal elhitetni, hogy a mit tudatlanságból tett, művészi czélból tette.

Ezt a megtévesztést kívánja szolgálni ez a mondata is: „Hogy én föltettem volna a XVII. századbéli zenészeknél a c-nek és cis-nek párosítását, másként, mint tollhibában; az olyan insinuatío, a melynek czáfolásával nem is fárastom magamat. A vitának ilyen módszerét és eszközeit én Seprődi úrtól nem irigylem.“ Mert ez a mondat úgy van megfogalmazva, hogy lehetőleg senki se értse meg. És valóban nehéz is megérteni, hogy itt tulajdonképpen arról van szó, hogy Fabó a nagy *F* hangot *y*-nak nézte és *cis*-nek fejtette meg, s mikor látta, hogy az nem talál, *tollhibának minősítette c* helyett. Hát persze, hogy a c-nek és cis-nek „párosítását“ csak tollhibában „tette fel“ (minő magyarság!), mert hiszen ő minden ilyen esetet tudatlanságból tollhibának minősített és a szerint igazított ki, jóllehet ehhez semmi joga nem volt, mert a kódexben effajta tollhibák egyáltalában nincsenek. Az a gyanúsítás tehát, melyre Fabó az én módszeremet illetőleg kifakad, nemcsak teljes mértékben tárgyaltalan, de nekem kell a leghatározottabban visszaútasítani ezt az ő eljárását, a melyre csak egyetlen enyhítő körülmény lehet, hogy mint megszorult ember, az éles borotvához is kapkod s olyan fogástól sem irtózik, a mely már nem is a tudomány, hanem az erkölcsi világ megítélése alá esik.

A mi aztán ezután következik össze-visszahányva a népiességről, népdalok szerzőiről, Káldyról, Kontiról, Dankóról (ferdítés, hogy én őt Dankó *megettámadására* biztattam) stb., mind olyan dolgok, a melyek czáfolgatására semmi szükség sincs. A mi olyan belőle, hivatkozom bírálatomra,

melyben okadatolva megtalálja mindenki a feleletet rá; legnagyobb részt úgyis ismétlés és félre csapongás, a melyet követni sem nem érdemes, sem nem szükséges.

Hanem térek arra a „két fölvetett és fölmerült kérdésre“, mely a válasznak egy negyedét foglalja el s mely bírálóattnak arra az ártatlan kérdésre vonatkozik: Hogyan illeszkedik bele a lassú csárdásról szóló eddigi teoriákba Tinódinak Eger viadaljáról szóló éneke. Mivel erre nézve úgy sincsenek elfogadható adatok, nosza neki szalad Fabó és csinál belőle egész külön értekezést, a mely maga elég bizonyíték lehet mellettem, a ki kétségbe esve embernek és könyvnek hihetetlenül konfúzus és logikátlan gondolkozásán, nem az *egyes tévedésekért*, a melyet elvégre ki lehet igazítani, hanem az egészben megnyilatkozó zavaros és teljesen megbízhatatlan tudományos felfogásért, megírtam kritikámat úgy, a mint Fabó nem várta és a hogy megírni lelkiismeretbeli kötelességem volt.

Ez a szóáradat ugyanis mindjárt az elején egy hegymagasságú tudatlansággal indul meg. Ha ez nem volna ide téve akár akarattal, akár a nélkül, az egész értekezés füstbe menne, sőt e nélkül jóformán el se lehetne kezdeni az egészet. Nem kell tehát egyebet tennünk, mint rá világitani erre a ködoszlopra s azonnal eltűnik előlünk az egész délibáb.

A kérdés azon fordul meg: hasonlít-e valóban Tinódi Eger viadaljáról szóló éneke a mai lassú csárdásokhoz, vagy pedig nem? Fabó persze tagadja s „*vontatott*“, „nem gyors ritmusú“ (?) dallamnak állítja. Ezt az ítéletét azonban vakmerően csak a levegőbe építi, a felelősség legkisebb érzése nélkül. Az a mai kutató ugyanis, a ki azt a dallamot a nép száján megkapta, véletlenül éppen én vagyok, a ki tehát első forrásból tudhatom, s az idézett helyen metronom jelzéssel is kifejeztem, hogy annak a dallamnak az időmértéke ugyanaz, a mi a lassú csárdásé, csak kissé lassúbb menetű. Ebbe az utolsó megjegyzésbe kapaszkodik bele Fabó, s úgy tűnteti fel, mintha ez a „kissé“ azt jelentené, hogy „sokkal“. De természetesen a legkisebb alap nélkül. Mert e dallam fölé irt metronom jelzésből, a ritmusból és dallammenetből minden hozzáértő azonnal megállapíthatja, a mint Mátray Gábor jó ötven évvel ezelőtt már meg is állapította, hogy ez a dallam a lassú csárdásszerű dallamok típusából való.

Ha azt mondaná Fabó, hogy ez a dallam Tinódi óta megváltoztatta az időmértékét és ritmusát, s most ugyan hasonlít a lassú csárdáshoz, de régen nem hasonlított, ezt az állítását sem tudná ugyan a világon semmivel bizonyítani, de beszédének volna némi értelme. Ezt azonban ő nem mondja, hanem helyette tanúságot tesz egy újabb tudatlanságáról, mikor azzal vádol, hogy Tinódi jelzett dallamából *táncznótát fábrikáltam*. Ezt ugyanis én sehol, de sehol sem teszem s azt a dallamot táncznótának egyáltalában se nem mondom, se nem tartom. A vád csak azon alapúl, hogy a lassú csárdás időmértékjelzését adtam neki. Mert ő nem tudja,

hogy ez a két fogalom nem azonos fogalom és nem tudja, hogy vannak lassu csárdás típusú és időmértékű dallamok, a melyekre azonban sohasem tánczolnak, s a melyeket éppen azért nem is lehet táncznótának nevezni.

Ime az agyagláb, melyre szellős palota épült. Belőle ennyi tartozik rám, bár az egészet hozzám intézi. Úgy tünteti fel, mintha én a Bartalus és Mátray elméletét vallanám s nem látja, hogy a Tinódi dallamával éppen a régi elméletek tarthatatlanságára mutatok rá. Ebből megítélhetni az egész elmefuttatást. A többi után futni haszontalan időfecsérlés volna.

Úgy látszik a „két felvetett és felmerült kérdés“ közül Fabó csak ezt az egyet szánta „vitás“-nak, mert a másik ugyancsak érthető. Párhuzamos idézettel ugyanis azt akarná rám bizonyítani, hogy az ő állítását elferdítettem. Nem hiszem, volna józaneszű ember, a ki ezt onnan a párhúzból is ki tudná sütni. Ott szóról-szóra az van mondva, a mit Fabó mondott s az értelméhez sincs semmi hozzá gondolva. Csak éppen rá akartam mutatni, hogy ez a meghatározás: a magyar zene eredetére nézve egyházi ének és népdal, nem egyéb fából való vaskarikánál. Annyi, mintha azt mondaná valaki: a víz eredetére nézve nedvesség.

A mi aztán e két vitás kérdés után van, ismét nem egyéb siralmas lamentálásnál, a melyet meg-megszakít a dicsekedésnek és öndicséretnek egy-egy rohama. Felsorolása az akadémiai bírálóknak s idézet Gárdonyitól, a ki boldog és büszke, hogy neve e „századoknak készült“ művel kapcsolatban van.

Mivel szerző akadémiai bírálóinak és a lapoknak dicséretével olyan nagyra van, hogy az örömét én is növeljem valamivel, s hogy a dolgot is igazi világitásába helyezzem, szóról-szóra ide iktatom azt a felhívást, melylyel az Akadémia e művet a közönségnek ajánlotta:

„A magyar népdalnak“ vagyis a magyar zene oroszlánrészének teljes fejlődéstörténetét és minden oldalról való megvilágítását adja ezen mű, amilyen összefoglaló nagy mű még a németeknél, franciáknál és olaszoknál is ritkaság. De még a magyar műzenére is rengeteg sok új és hiteles adatot tartalmaz és a jövő kutatás számára ott is felállítja a kereteket. A magyar történethez és irodalomtörténethez társulva szigorúan tudományos színvonalon önálló kutatásokkal, ösmeretlen kódexek felfedezésével és bemutatásával, de a nagyközönség részére is elég népszerűen tárgyalja egyik legnagyobb kincsünket, a magyar zenét, magyar népdalt a legrégebb időktől a mai napig.

A sajtó és a tudományos körök már az egyes részletek megjelenésekor osztatlan lelkesedéssel üdvözölték (Tóth Béla „Esti levél“-ben) és a nagyközönség köréből is folytonos volt az érdeklődést tanúsító levelezés. Fokozza a mű becsét a rengeteg sok kótapélda és tudományos illusztráció (facsimile stb.) úgy, hogy az mint díszmű is megállja a helyét. Ezen szép magyar lelki és művészi kincsnek még a későbbi kutatás számára is első nagy feltárása és összefoglalása jelen mű, a magyar zene és népdaltörténetnek valósággal alapvető „standard work“-ja.

A ki ezt az ajánlást elolvassa, ha tárgyilagosan itél és komolyan veszi a magyar tudományosságot, okvetlenül három gondolat támad lelkében.

Első: hogy íme már az Akadémia is követi élelmes könyvkiadóknak azt az igen-igen közönséges eljárását, hogy a szerzők öndicsérő kritikáival kíván hatni a közönség vásárló kedvére. Második: ha ezt az 1907. deczemberében kelt felhívást az Akadémia 1909. májusában újlag szétküldözte, ez bizonyára azt jelenti — a mint szerző állítja is válaszában, — hogy a mű fogyatékán van s így második kiadás válik szükségessé. Harmadik gondolat: hogy ugyan miféle joggal emleget szigorú és igazságtalan kritikát az a mű, a mely az ország első tudományos intézetének *ilyen* ajánlásával lépett világ elé s a mely a valóságban annyi és olyan fajta fogyatékosságot árul el, a minőt bírálatomban kimutattam.

Több szót vesztegetni, akár a műre, akár a válaszra, felesleges; de van még egy mozzanat, a mely a tudományos világban páratlanul áll s a mely már ezért is megérdemli a külön megfigyelést.

Fabó jobb ügyre érdemes buzgósággal felsorolja, kik miféle botlásokat követtek el a magyar zeneirodalomban? Felvonultatja dr. Molnár Gézárt és a Pesti Hírlap fiatal zsmurnálista zenekritikusát, a ki a clarinot clavironak olvasta stb. Kitekint e czélből a külföldi zeneirodalomba is és nagyobb hatás kedvéért engem is oda ragaszt a sorozathoz. Ezt azonban ismét csak úgy teheti, hogy a mint már nála egészen megszokott eljárás, kilódítja az igazságot a maga igazi helyéről.

Az én esetem ugyanis ez volt. Kérdésbe tettem egy népi dallam hangnemét, mire az Ethnographia szerkesztője jegyzetben azt jegyezte meg, hogy az a legtisztább *d* moll. Erre én így válaszoltam: nem emlékszem, egy évvel ezelőtt micsoda okok mondatták velem e dal hangnemét kétségesnek; s bár *legtisztább d mollnak* most se mondhatom, mert a két középső dallamsor más hangnemét mutat s záratoknál sem lehet a quart-esés miatt a *d* mollnak megfelelő domináns összhangzatot alkalmazni, készségesen megismerem, hogy e dallam hangneme *d* mollnak elfogadható. Vezetett pedig ebben a megismerésben az a gondolat, hogy hiszen van a magyar népi dallamok közt több is, a melynek hangneme sokkal kétségesebb, mint ezé, a mely úgy nagyjában megközelíti a *d* mollt. Szó sincs tehát arról, mintha én valamely dallam hangnemét fel nem ismerem volna, mint a hogy F. el akarja hitetni. A vétség az én részemről — ha ugyan volt — abban volt, hogy kelleténél többre becsültem e dallam *d* molltól elütő sajátosságait.

Ebből az esetből tehát Fabó nagyon gyér vigasztalódást meríthet. Mert ő a többit is azért szedte csokorba, hogy rajtuk vigasztalódjék.

Elfelejtí azonban, hogy mind ama felsorolt botlások fölé ő tette fel a koszorút, mert nagy könyvet írván, senki oly nagy és oly számos botlást el nem követett, mint ő. És elfelejtí, hogy ha ő vigasztalást talál is a mások botlásaiban, egy cseppet sem örvendhet rajta a magyar zenetudomány, melynek területén s melynek számlájára ez a gazdálkodás folyik. Leginkább

pedig arról feledkezik meg, hogy ezek a sajnálatos esetek éppen mellettem szólnak, a ki szigorú és kemény kritikát követelek és gyakorolok s nem mellette, a ki, úgy látszik, valami olyasféle „egymást kölcsönösen dicsérgető szövetkezet“-et szeretne összeitimporálni a magyar zenetudomány munkásaiból.

Én semmi egyebet nem tettem, mint kellő mérték alá állítottam azt a művet, a mely a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg s a mely azonfelül is magát irányadó és alapvető munkának hirdette, s lám most is forrásmunkának hirdeti, melyből eddig is sokan merítettek.

Az én mérlegem igen siralmas eredményt mutatott s ha szerző mégis sikerét látta, köszönje ezt ne a művének, hanem részint az Akadémia méltatlanul kihasznált tekintélyének, részint annak a kritikátlan állapotnak, melyre ő maga is példákat idézett s melyre éppen ő a legnagyobb példa.

Erre nézve semmi más bizonyíték nem kell, minthogy bírálatomnak egyetlen kifogására sem tudott válaszában elfogadható feleletet adni. A legfőbbekhez egyszerűen hozzá se szólott, a kisebbeket pedig, a mint láttuk, igyekezett elcsavarintani, hogy legalább láttassék valamit hozzá szólni. Egyebekben pedig beszél és értekezik, a miről senki sem kérdezte, s a mi a dolog lényegére nem tartozik.

Ezek után, úgy érzem, kár volna még egy szót is vesztegetni többet erre az ügyre.¹

Seprődi János.

¹ Ezzel az *E. M.* is befejezte a vitát.

Szerk.